

ምዕራፍ አምስት

የቋንቋ ስዛ

የምዕራፉ ዓላማዎች፡- ተማሪዎች! ይህን ምዕራፍ ከተማራችሁ በኋላ፡-

- ✓ አንድን ጽሑፍ የቋንቋ ስዛ እንዲኖረው የሚያደርጉ ነጥቦችን ትገልጻላችሁ።
- ✓ ለቋንቋ ስዛ ይሰጣሉ የሚባሉ ቃላትን፣ ሐረጎችን፣ አባባሎችንና ዓረፍተነገሮችን እየለያችሁ እንዴት ለዛን እንዳስገኙ ታብራራላችሁ።
- ✓ ከጽሑፍ ውስጥ አስፈላጊና የማያስፈልጉ ሐሳቦችን እየለያችሁ የማያስፈልጉትን ታወጣላችሁ።
- ✓ የቅኔ አፈታት ዘዴን ትገልጻላችሁ።
- ✓ የተለያዩ ቅኔዎችን ስምና ወርቅ በመለየት ትፈታላችሁ።
- ✓ የተለያዩ ዘይቤዎችን በመለየት ትተረጉማላችሁ።
- ✓ የተለያዩ ዘይቤዎችን በጽሑፋችሁና በንግግራችሁ ትጠቀማላችሁ።

ቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

፩. ቀጥሎ “የቋንቋ ሰዛ” በሚል ርዕስ አንድ ጽሑፍ ታነባሳችሁ። ከዚያ በፊት ገን በቡድን ሆናችሁ “ሰዛ ያሰውና ሰዛ የሌለው ቋንቋ” ሲባል፣ ምን ማለት እንደሆነ ተወያዩ። ከአራት ደቂቃ ውይይት በኋላም የደረሳችሁበትን ስመምህራችሁ ተናገሩ።

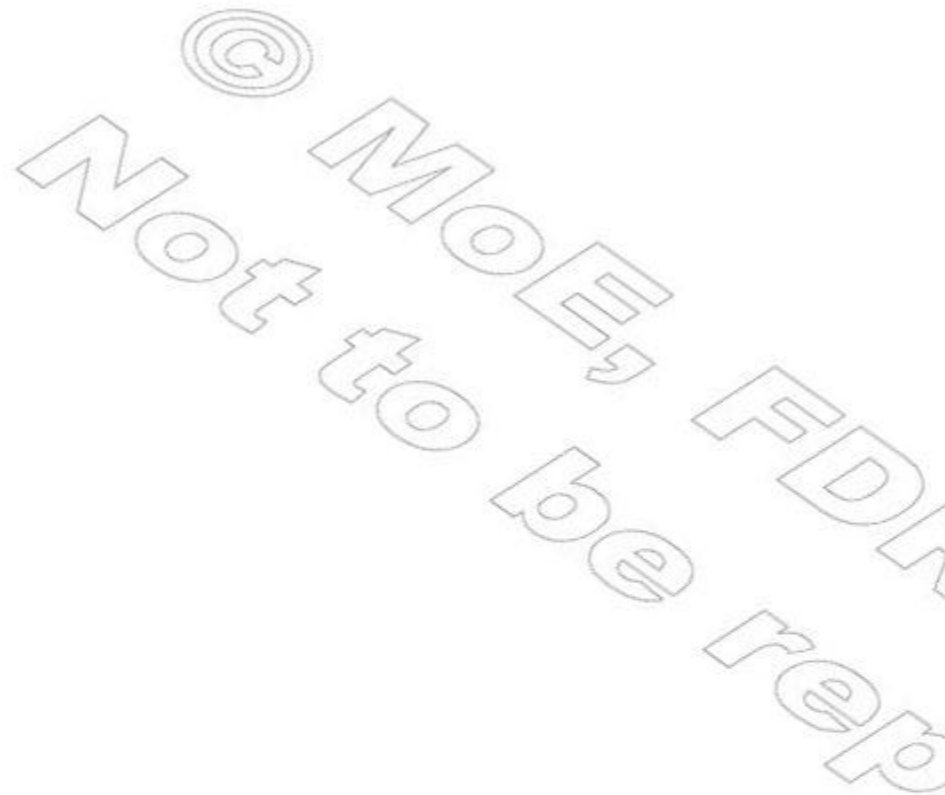
፪. ጽሑፉን ማንበብ ከመጀመሪያቸው በፊት የሚከተሉትን ጥያቄዎች በሚገባ መረዳታችሁን አረጋግጡ፤ ስማንበብ የሚሰጣችሁ ጊዜ ስምንት ደቂቃ ሲሆን፣ ጥያቄዎችን በአስምርክችሁ በመያዝ መልሶቻቸውን ከምንባቡ ማግኘት ይጠበቅባችኋል።

1. በጽሑፉ የተገለጹት ዋና ዋና የቋንቋ ሰዛ ማስገኛ ስልቶች ምን ምን ናቸው?
2. ምሳሌያዊ ንግግሮች እንዴት ይፈጠራሉ?
3. የምሳሌያዊ ንግግሮች አገልግሎት ምንድን ነው?
4. በቅኔ ውስጥ የሰምና ወርቅ ሚና ምንድን ነው?

የቋንቋ ሰዛ

የአንድ ቋንቋ ተናጋሪዎች፣ ንግግራቸው ወይም ጽሑፋቸው የሰመረ ሐሳብን ማስገኘት እንዲችሉ፣ የተለያዩ የቃላትና ሀረጎች ግጥሚያዎችን ያፈልጋሉ። እነዚህ ግጥሚያዎች ከተለመደውና የዘወትር ከሆነው የቃላት፣ የሐረጎች አደራደርና የሐሳብ አውራረድ ስርዓት ወጣ በማለት የሚገለጸውን ነገር ባህሪ፣ ስሜትና መልክ ጎልቶና ደምቆ እንዲታይ ማድረግ ሲችሉ፣ ለዛውን የጠበቀ አገላለጽን እውን ያደርጋሉ። ለዛ ያለው ቋንቋ ደግሞ፣ የአድማጭና የአንባቢን ቀልብ ለመግዛት፣ ምናባዊ ሀሴትን ለማጎናጸፍ እጅግ ከፍተኛ ስርዓታት አለው።

አንድ ሰው፣ ለስሜት ሕዋሳት ያልቀረቡና ረቂቅ የሆኑ ሐሳቦቹን በተዘናና በተፍታታ መንገድ ለአድማጭ ወይም ለአንባቢ ማሸጋገር እንዲሁም ሌሎች የሚያስተላልፏቸውን መረዳት የሚችልባቸው የቋንቋ

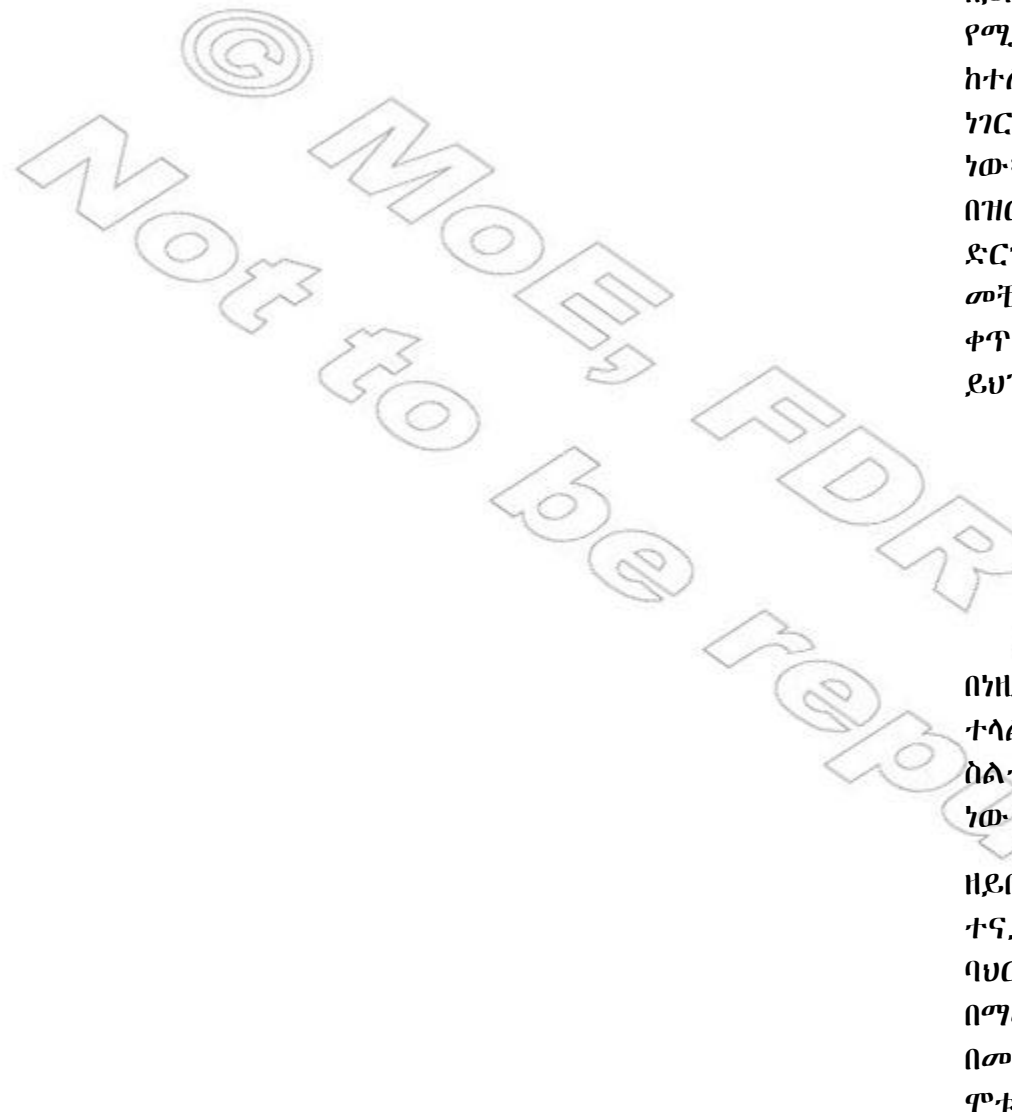
ለዛ ማስገኛ ስልቶች በርካታ ናቸው። ከነዚህ ውስጥ አንዱ ዘይቤ ነው። ዘይቤ፣ የቋንቋ ሰው ገጠመኙን፣ ለህይወት ያለውን አተያይ፣ ያደገበትንና የሚኖርበትን አካባቢ ማህበራዊ እሴቶችንና ጥልቅ ምናቡን ተጠቅሞ ከተለመደው የእለት ተእለት የቃላት አጠቃቀም ባፈነገጠ መልክ ተገላጭ ነገር ደምቆ እንዲታይ የሚያደርግበት የቋንቋ አጠቃቀም ላቅ ያለ ደረጃ ነው። በቋንቋ ለዛና ውበት ምንጭነቱም በንግግርም ሆነ በጽሑፍ፣ በዝርዝርም ሆነ በግጥም ሊተላለፍ የተፈለገውን አንዳች ነገር ፣ ባህሪ፣ ድርጊት፣ ወዘተ. የመልዕክት ኃይልና ፍካት በማጎናጸፍ ትኩስና ግብ መቼ በሆነ መንገድ ማስተላለፍ ያስችላል። ይህ ባህሪ፣ ዘይቤን ቀጥተኛ ከሆነው ልሙጥ የዘወትር መግባቢያ ቋንቋ የተለየ ያደርገዋል። ይህንኑ በተከታዮቹ ስንኞች እንመልከት፡-

- ስዋስው ጨዋታ ዘይቤ ንግግር፣
- ሰሚ ከተገኘ ያምርብን ነበር።
- ዘይቤ ካስወደደህ ተቀምጠህ ስማ፣
- አዝማራው አለልህ ለስለምኑማ።

(ሰላማየሁ ሞገስ፣ የሰማርታ ንግግርና ቅኔ ማስተማሪያ፣ 1954፣ 39)

በነዚህ ስንኞች እንደተመለከተው፣ ዘይቤ ሀሳብን እያዋዙ የሚያስተላልፉበት ለዛ ያለው አገላለጽ ነው። ትርጉሙን ለመረዳትም የዘይቤ ስልቱን ማፍታታትና ማጣጣም የሚያስችል እውቀት ያስፈልጋል። ለዚህ ነው ገጣሚው፣ “ሰሚ ከተገኘ ያምርብን ነበር” በማለት የገለጸው።

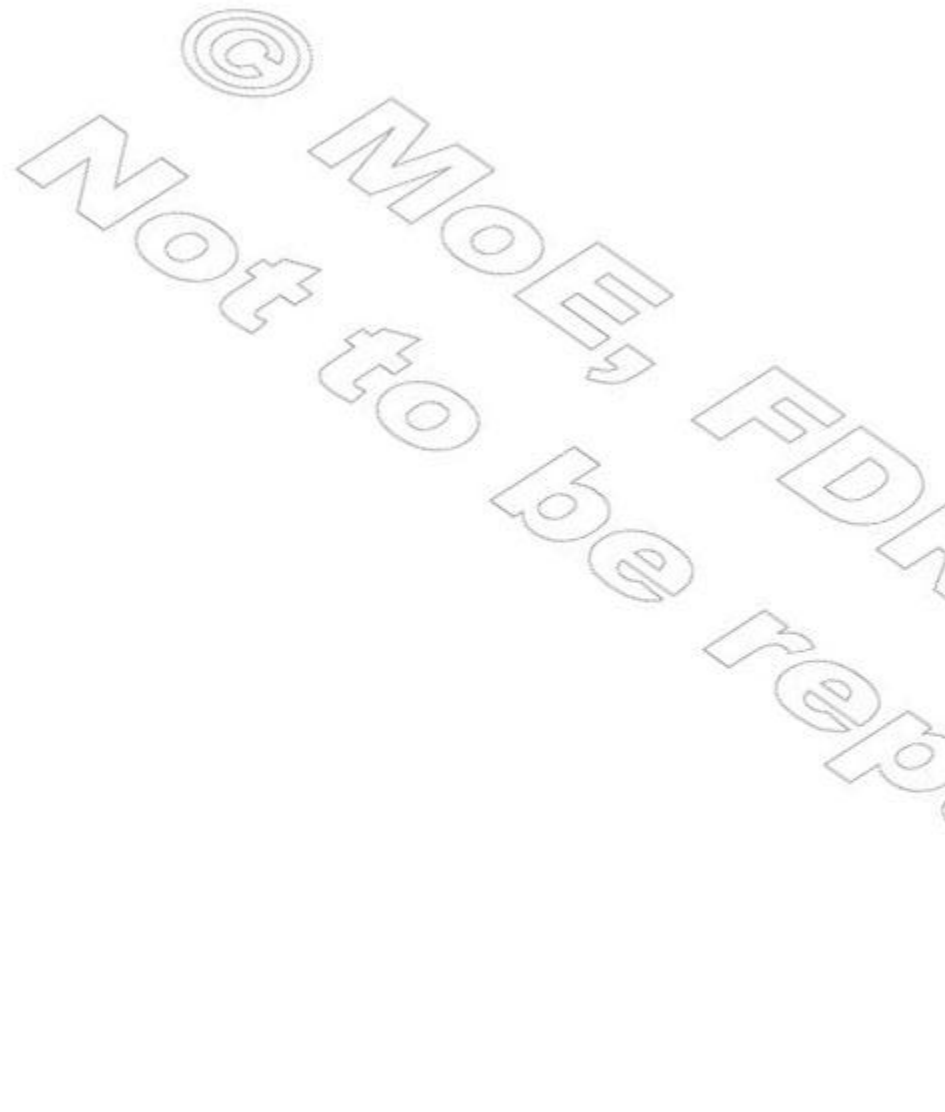
ዘይቤን ከዘወትሩ ቋንቋ የተለየ የሚያደርገው አፈጣጠሩ ነው። የቋንቋ ተናጋሪው ማስተላለፍ የፈለገውን አንድ ሐሳብ፣ ነገር ወይም ረቂቅ ባህሪ ለመግለጽ ሲል፣ ተገላጭን ከሌላ ነገር ጋር በማነጻጸር፣ በማመሳሰል፣ አንዱን በሌላው በመወከል፣ ያንዱን ባህሪ ለሌላው በመስጠት ዘይቤን ያፈልቃል። ለምሳሌ፣ “በወባ ወረርሽኝ ብዙ ሰዎች ሞቱ” የሚለውን ሐሳብ ወስደን፣ “የወባ ወረርሽኝ ህዝቡን እንደቅጠል አረገፈው።” ከሚለው ጋር ብናነጻጽረው የቀደመው መግለጽ የተፈለገውን

ሆነ ልል በሆነ መንገድ በቀጥታ የገለጸው ሲሆን፣ የኋለኛው ግን የሚቸቸቁ ቁጥር ብዙ መሆኑን ለማመልከት “ህዝቡን እንደቅጠል” በማለት በማመልከት፣ ሞቱን ደግሞ ከመርገፍ ጋር አያይዙታል። በመሆኑም፣ ሀሳቡ በዘይቤ በመገለጹ አድማጩ ወይም አንባቢው አእምሮአዊ ምስል እንዲፈጥርና የበሽታውን አስከፊነት እንዲረዳው ማድረግ የቻለ ነው።

የቋንቋ ሰዛን የሚያስገኙ የቃላት አደራደርና የአጠቃቀም ስልቶች በዘይቤ ብቻ የሚቆሙ አይደሉም። ፈሊጣዊና ምሳሌያዊ ንግግሮችም፣ የቋንቋ ውበትንና የሆነ ተደማጭነትን በማስገኘት በኩል ላቅ ያለ ሚና አላቸው። ፈሊጣዊ አነጋገር፣ ቃላትን በልዩ ልዩ መንገድ በማቀናጀት ለተለየ ጽንሰ ሆነ መግለጫነት እንዲውሉ የምናደርግበት የቃላት አጠቃቀም ስልት ነው። በዚህ ስልት፣ አንድ ቃል ከሌላ ቃል ጋር ሲቀናጅ በመሠረቱ ከነበረው የተለየ ፍቺ የሚያስገኝበት ሁኔታ እንዳለ ሁሉ፣ ቃሉ መጀመሪያ ከቆመበት እሳቤ ጋር ተመሳሳይ ለሆኑ ሌሎች እሳቤዎች ወኪል በመሆን ትርጉሙን እያሰፋ ሊሄድ ይችላል። ሁኔታውን ይበልጥ ግልጽ ለማድረግ በምሳሌ መመልከቱ ጠቃሚ ይሆናል። ፈሊጣዊ አነጋገር፣ የተለየ ፍቺ ከማስገኘቱ አንጻር ሲታይ፣ ለምሳሌ፣ “ነፍሱን መረመረ” የሚለውን ብንወስድ፣ በሁለቱ ቃላት የየቅል ትርጉም መሠረት “ሰውየው የገዛ ነፍሱን አጠና” ለማለት ሳይሆን፣ “ምጽዋት ሰጠ” ለማለት ነው። በፈሊጣዊ አነጋገር፣ አንድ ቃል ትርጉሙን እያሰፋ የሚሔድበትን ለመመልከት ደግሞ “ቁልፍ” የሚለውን ቃል እንውሰድ። ቁልፍ መጀመሪያ አንድ ነገር ለመቆለፍና ለመክፈት የሚያገለግል ሲሆን፣ ይኸው ቃል በፈሊጣዊ አነጋገር ትርጉሙን እያሰፋ ሲሄድ “ሆዱ ተቆለፈ፣ ቁልፍ ሚና፣ ቁልፍ ሰው፣ ቁልፍ ቦታ” እየተባለ ይሰራበታል።

እንደፈለግን ሁሉ፣ የደበዘበን ሐሳብ አፍክፍና ሰዛ አላብሶ ሆነን እንደ በጋ ሰማይ ፍንትው አድርጎ ባጭሩ ለማሳየት ሲፈለግ ምሳሌያዊ ንግግሮች በጥቅም ላይ ይውላሉ። ያንድ ቋንቋ ተናጋሪ አንድ ማህበረሰብ ባሳለፈው ረጅም ዘመን ከተፈጥሮ ጋር ባለው መስተጋብር በበርካታ

ገጠመኞች ውስጥ ያልፋል። ምሳሌያዊ ንግግሮችም ማህበረሰቡ ከገጠመኛ በመነሳት የሚቀምራቸው፣ የገጠመኛ ማንፀባረቂያ የሀሳብ ማድመቂያ አባባሎች ናቸው። ዋና ተግባራቸውም ያልታወቀውን የመግለጥ፣ የመምከርና የማስተማር፣ የመግታትና የመቆጣጠር ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ፣ “አቀበት ያደክማል፤ እርሻ ያዳግማል” የሚለው ምሳሌያዊ ንግግር፣ ሥራ ያንድ ጊዜ ብቻ እንዳልሆነ ወይም ድካምን ሳይቆጥሩ መሥራት እንደሚያስፈልግ ባጭር አገላለጽ ያስተምራል።

ላቅ ያለ የቋንቋ ለዛን በማስገኘት በኩል ከዘይቤ፣ ከፈሊጦችና ምሳሌያዊ ንግግሮች ባሻገር፣ ሰም ለበስ ብሔሎች ቋንቋውን እያዋዙ ለዛውን በማስገኘት በኩል አገልግሎታቸው ጉልህ ነው። ጠለቅ ረቀቅ ያለን የምናጎላበት ዘይ ዘይቤ እንደሆነ ሁሉ፣ አንድ የተነገረ ወይም የተጻፈ ሀሳብ፣ ሁለትና ከሁለት በላይ ፍች ኖሮት ተጣምሮ አንድ ሀሳብ (ወርቁን) ለመግለጽ የዋለ እንደሆነ ቅኔ ይባላል። አንድ ዓረፍተነገር ወይም ስንኝ ቅኔ ለመባል ተሰንጥቆ ቢያንስ ሁለት የተለያዩ ዓረፍተነገሮች ሊወጣው ይገባል። በዓረፍተነገሩ ወይም ስንኝ ውስጥ ሚስጢሩን የሚሸክመው ቃል (ሐረግ) ህብረ ቃል በመባል ሲታወቅ፣ ፊት ለፊት የሚገኘውና አንቀጽ የሚናገርለት ፍች ሰም ይባላል። ሚስጢሩና ዋናው የዘራፊው መልእክት ደግሞ ወርቅ ይሰኛል።

ምሳሌ፣ ምነው ብታስጠሪኝ እኔን አስታውሰሽ፣ እደጅ ተቀምጬ እቤቴ ሳመሽ።

የዚህ ቅኔ ህብረ ቃል፣ “ሳመሽ” የሚለው ሲሆን፣ ሰሙ “ያለ ሥራ ተቀምጬ ሳመሽ ምናለ አስታውሰሽ ብታስጠሪኝ ኖሮ” የሚል ፍች አለው። ወርቁ ደግሞ “እኔ እደጅ በተቀመጥኩ ጊዜ እቤት ውስጥ አንቺን ሳመሽ” የሚል መልዕክት አለው።

በአጠቃላይ ከዚህ በላይ ያነሳናቸው የቋንቋ ለዛ ማስገኛ ስልቶች፣ ለአንድ የቋንቋ ተናጋሪ ሐሳቡን አድምቆና አስውቦ ለማስተላለፍ የሚያስችሉት ናቸው። ይሁንና፣ በቋንቋ አጠቃቀም ሂደት ተናጋሪው ሐሳቡ

የሚነገርበትን አውድ ጠብቆ በተገቢው ቦታ ተገቢ ቋንቋን መጠቀም ይጠበቅበታል።

ክፍል አንድ- አንብቦ መረዳት

፩. ምንባቡን መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ።

1. ለዛውን የጠበቀ አገላለጽ እውን የሚሆነው እንዴት ነው?
2. ዘይቤን ከዘወትሩ ቋንቋ የተለየ የሚያደርገው ምንድን ነው?
3. የአንድ ፀሐፊ ወይም ተናጋሪ ዘይቤን የመፍጠርና ቋንቋውን ለዛ የማጎናፀፍ ብቃት ምንጩ ምንድን ነው?
4. የፈሊጦችን አፈጣጠር ሁኔታ አብራሩ።
5. ምሳሌያዊ ንግግሮች ሀሳብን ባጭሩ ፍንትው አድርገው እንዴት ማሳየት እንደሚችሉ በምሳሌ የተደገፈ ገለፃ ስጡ።
6. ቅኔ ምንድን ነው? በምሳሌ አስረዱ።
7. አንድን ጽሑፍ ወይም ንግግር የቋንቋ ለዛ እንዲኖረው የሚያደርጉ ነጥቦችን አብራሩ።

፪. በምንባቡ ውስጥ በመጥበቅና በመሳሳት፣ የፍች ልዩነት የሚያስከትሉ ሆሂዶችን የያዙ ቃላት ይገኛሉ። ቃላቱን ከምንባቡ ስቅማችሁ ከዘረዘራችሁ በኋላ፣

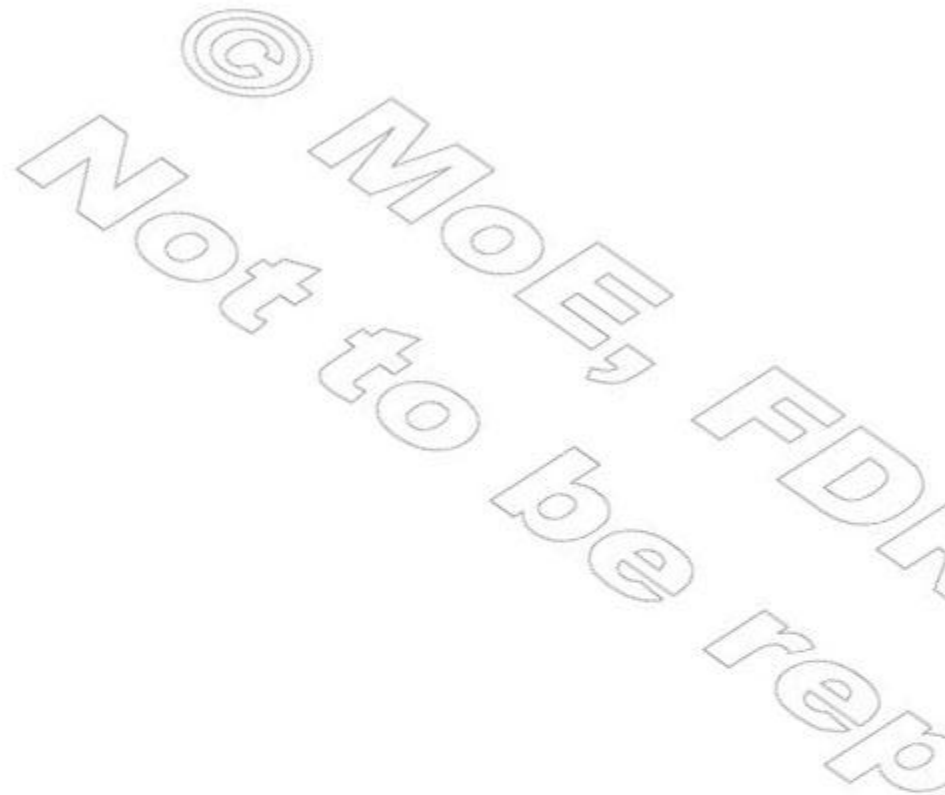
1. ሲጠብቁና ሲላሉ ያላቸውን ፍች ስጡ።
2. ቃላቱን ተጠቅማችሁ የሰጣችሁትን ፍች የሚያሳይ ዓረፍተነገር ስሩ።
3. ዓረፍተነገሮቹን በምርጥ ቃላት፣ ሐረጎችና አባባሎች አዋቅሩ።

ምሳሌ፣ ቀልብ

ሲላላ፡- ልብ፣ ማስተዋል፣ ማስታወስ የሚችል አእምሮ ወንድማችን ውሃ አጣጭውን ካገኘ ወዲህ ቀልብ ገዛ።

ሲጠብቅ፡- አብላ፣ አጠጣ

አንተማ ምን አለብህ፣ እነዚያን “ወፍ አርግፍ” ንደኞችህን ቀልብ።

፫. ከዚህ በታች በቀረቡ ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ቃላት በፍካሬያዊ ፍቻቸው አገልግሎት ላይ ውስጥ። ስቃላቱ እማራያዊና ፍካሬያዊ ፍች ከሰጣችሁ በኋላ፣ እማራያዊ ፍቻቸውን የሚያሳይ ዓረፍተነገር ስረባቸው።

ምሳሌ፣ ወንድማችን የትምህርት ቤት ወጪያችንን ሸፈነ።

ሀ. ፍካሬያዊ ፍች፣ ቻለ፣ከፈለ፣

ለ. እማራያዊ ፍች፣ከለለ፣ጋረደ፣አለበሰ፣ደበቀ

ሐ. ዓረፍተነገር፣ ብልሁ ተማሪ ደብተር ገዝቶ በላስቲክ ሸፈነ።

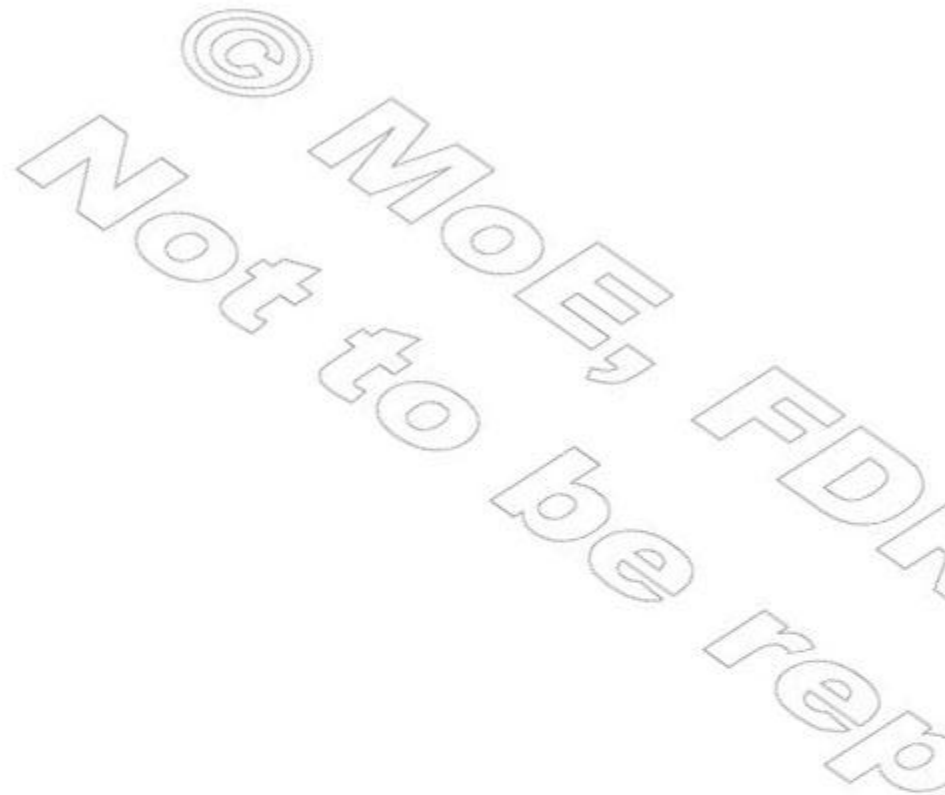
1. ፋናዬ የአባቷን ማረፊያ አልሰማችም።
2. የሞተ ተጎዳ፣ ቀሪ ምን አለበት?
3. የተቀባ መሪ ህዝብን ጆሮ ዳባ ልበስ አይልም።
4. ሽማግሌው ቀለለ።
5. ሰራዊቱ ከያዘው ቦታ እንዲነቅል ታዘዘ።
6. የሴቱ ሁሉ ቋንቋ እሷ ናት።
7. ሌባው እንደተያዘ ባላሬ አግዳሚው ተወቃ።
8. ይህንን ያገጠጠ እውነት አሌ ልንለው አንችልም።
9. ገንዘብ ከሚቀመጥ ቢገላበጥ ትርፍ ያመጣል።
10. ልብብር ለሆነ ሰው ቅኔ መዝረፍ ብዙ ጊዜ ላይወስድበት ይችላል።

፬. ቀጥሎ በዕለት ተዕለት ተገባቦት ውስጥ የማይዘወተሩና ልታውቋቸው የሚገቡ ቃላት ቀርበውዋል።

1. መዝገበ ቃላትን ተጠቅማችሁ ቀጥተኛ ፍቻቸውን ስጡ/ጻፉ።

ሀ. በተሃ	መ. አረጥራጭ	ሰ. ቡፍና
ለ. ጋሪያታም	ሠ. አምበልጋ	ሸ. ወቀሬ
ሐ. ፍጥምጥም	ረ. ሞረሽ	ቀ. ወላንሳ

ቃላቱን ተጠቅማችሁ የሰጣችኋቸውን ፍችዎች ግልጽ የሚያደርጉ ዓረፍተነገሮች መስርቱ።

ክፍል ሁለት:- መናገር

፩. በቡድን ሆኖችህ፣ በደዘነው ሳምንት በቀበሌዎችህ፣ በምትኖረበት ከተማ፣ ወይም በወረዳ ደረጃ የሚደረጉ ህዝባዊ ስብሰባዎች (የወጣቶች፣ የሴቶች፣ የነዋሪዎች፣ የገበሬዎች፣ የእድሮች፣ ወዘተ.) ላይ ተወያይታችሁ፣ የትኛው ክፍል ስብሰባዎችን እንደጠራና የስብሰባውን አጀንዳ (አስቀድሞ ከተገለጸ) ሰዩ።

፪. በቡድን መሪዎችህ አማካይነት የስብሰባዎችን ዓይነት፣ የተሰብሳቢዎችን ማንነትና ከተቻለ የውይይት አጀንዳውን ስክፍል ጓደኛቻችሁ ገለጹ።

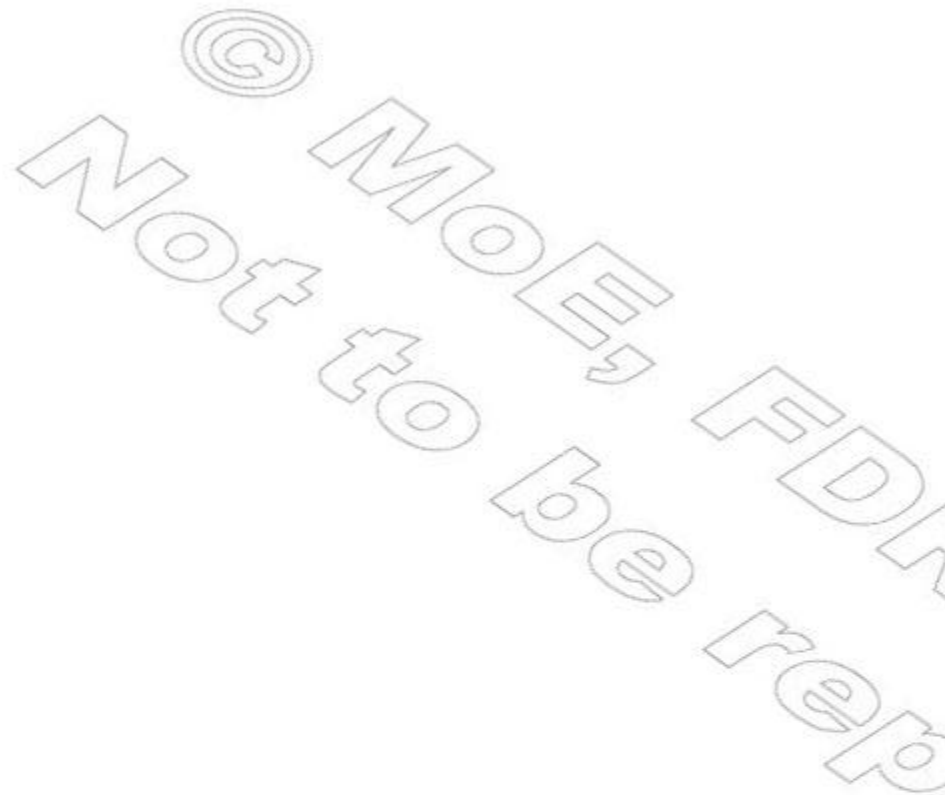
፫. ከላይ በተራ ቁጥር -1 ከሰዎችህ የሳምንቱ ህዝባዊ ስብሰባዎች ውስጥ፣ የሚቀርባችሁንና ስመገባት የምትችሉበትን በመምረጥ፣

1. ስብሰባውን ተካፈሉ።
2. የስብሰባው ተካፋዮች የሚያደርጉትን ንግግር ተከታትላችሁ ከንግግራቸው ለዛ የሰጡትን ቃላት፣ ሐረጎች፣ ፊሊጣዊና ምሳሌያዊ አባባሎችና የዓረፍተነገር አሰካኮች፣ ተከታትላችሁ መዘገቡ፣ በየተናጋሪው በመለየትና ስለቋንቋ አጠቃቀሙ ማብራሪያ በማክል ገለጻ አድርጉ።
3. ከላይ በተራ ቁጥር ፩ በሳምንቱ የሚካሄዱ ሕዝባዊ ስብሰባዎች አለመኖራቸውን ያረጋገጡ ቡድን አባል የሆኑት ሁሉ፣ መምህራችሁ ከመምህሩ መምሪያ ላይ የሚሰጧችሁን ተመሳሳይ ተግባር ተቀብላችሁ ገለጻ አድርጉ።

ክፍል ሶስት- ማዳመጥ

፩. ከዚህ ቀጥሎ በአንድ የ2ኛ ደረጃ ት/ቤት የስነጽሑፍ ክበብ ሰማቋቋም በተጠራ ስብሰባ የተካፈሉት ተማሪ የተናገረውን መምህራችሁ አንድ ጊዜ ሲያነቡላችሁ ታዳምጣላችሁ።

1. ተማሪዎ በንግግሩ ያነሣቸውን ሐሳቦች እያዳመጣችሁ በአስተዋጽኦ መልክ ባጭር ባጭሩ መዘገቡ።

- 2. ከያዛችሁት ማስታወሻ ውስጥ ከስብሰባው ዓላማና መንፈስ ጋር በማገናዘብ “አላስፈላጊ” የሆኑትንና “አስፈላጊ” የሆኑትን ሐሳቦች ለዩ።
- 3. ጥንድ ሆናችሁ “የማያስፈልጉ” ብላችሁ የለያችኋቸውን ሐሳቦች ዝርዝር አስተያየ፤ “አያስፈልጉም” ያላችሁበትን ምክንያት ተወያዩበት።
- 4. በውይይታችሁ በተስማማችሁባቸው “የማያስፈልጉ ሐሳቦች” ላይ በምክንያት የተደገፈ ማብራሪያ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

ክፍል ስራት- መጻፍ

፩. ከሚከተሉት ርዕሶች አንዱን ከመረጣችሁ በኋላ በተመረጡ ቃላት፣ ሀረጎች እንዲሁም ምሳሌያዊና ዘይቤያዊ አባባሎች ተጠቅማችሁ ከሁለት ገጽ ያልበለጠ ድርሰት ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ።

- 1. መስከረም
- 2. ፈተናና ተፈታኝ
- 3. ወጣትነት
- 4. ትዝታ

**፪. ከመጻሕፍት፣ ከመጽሔቶችና ከጋዜጦች ስለቋንቋ ሰዛ የሚያወሱ ጽሑፎችን አንብባችሁ ማስታወሻ በመውሰድ ያገኛችሁትን ሀሳብ ጽፋችሁ ስክፍል ጓደኞቻችሁ በንባብ አሰሙ።
(ተከታዩ የማስታወሻ አወሳሰድ ስልት ማብራሪያ ለሥራችሁ ያገዛችኋል።)**

© MoE, FDR, FDRE
Not to be republished

የማስታወሻ አወሳሰድ

ስለምንፈልገው ርዕስ ጉዳይ መረጃዎችን ከተለያዩ ምንጮች (ከመጽሐፍት፣ መጽሔቶች፣ ጋዜጦች ወዘተ.) ስናሰባስብ ዋና ዋና ሀሳቦችን ማስታወሻ የምንወስድባቸው ሦስት መንገዶች አሉ።

1. ቀጥተኛ ጥቅስ

ካነበብነውና ካዳመጥነው የመረጃ ምንጭ የተገኘውን ሀሳብ እንዳለ ቃል በቃል ወስደን ስንጠቀም የምንከተለው መንገድ ነው። ቀጥተኛ ጥቅስ አጭር ወይም ረጅም ሊሆን ይችላል። ከአራት መስመር ያነሰ ሲሆን አጭር፣ ከአራት መስመር በላይ ሲሆን ደግሞ ረጅም ቀጥተኛ ጥቅስ ይባላል። አጭር የሀሳብ ውስጥ በጽሑፋችን ስናካትት፣ ከጽሑፋችን አካል ነጥብን ሳናወጣ በጥቅስ ምልክት ውስጥ እናስቀምጠዋለን። ነገር ግን፣ የወሰድነው ቀጥተኛ ጥቅስ ረጅም ሲሆን፣ ከጽሑፋችን አካል ለይተን ከግራና ቀኝ ህዳጉ ገባ ገባ አድርገን እናሰፍረዋለን። የጥቅስ ምልክትም አንጠቀምም። በሁለቱም የቀጥተኛ ጥቅስ አሰፋፈር ከጥቅሱ መነሻ ወይም መድረሻ ላይ ጥቅሱን የወሰድንበትን ምንጭ በትክክል መጥቀስ ይኖርብናል።

2. ገስ ገስጻ

ከመረጃ ምንጮች ያገኘነውን ሐሳብ በራሳችን ቋንቋና የአገላለጽ ለዛ ተጠቅመን የፀሐፊውን ሐሳብ ሳንለቅ ስንወስድ ግለ ገለጻ ይባላል። በግለ ገለጻ የጥቅስ ምልክት ባንጠቀምም፣ ምንጫችንን በሀሳቡ መነሻ ወይም መድረሻ ላይ በቅንፋዊ ማስታወሻ መጥቀስ ይጠበቅብናል።

3. ጥምቃሳብ

ያነበብነውን ወይም ያደመጥነውን የሌላ ሰው ፍሬ ሐሳብ በራሳችን አገላለጽ አሳጥረን የምናቀርብበት መንገድ ነው። ሐሳቡን በማሳጠር ሂደት በጥንቃቄ ማንበብ፣ ማዕከላዊ ሐሳቡን አጥርቶ መረዳትና በራስ ቋንቋ ጨምቆ መጻፍ ይጠበቅብናል። በዚህ መንገድ የሚሰፍር ጭምቅ ሐሳብ በጥቅስ ምልክት ውስጥ አይቀመጥም። ነገር ግን፣ በመነሻው ወይም በመድረሻው ስም፣ የህትመት ዘመንና ገጽ በቅንፋዊ ማስታወሻ መጥቀስ አስፈላጊ ነው።

(መነሻ ሐሳብ፣ ስለም እሸቱ፣ መሠረታዊ የምርምርና የዘገባ አጻጻፍ፣1992፣ 25-27)

© MOE, Not to be rep...

ክፍል አምስት:- ስነጽሑፍ

ጸ. በምዕራፍ ሦስት፣ ክፍል አምስት፣ ስለ ተምሳሌትና አያዎ ዘይቤዎች የቀረበውን ማስታወሻ ካነበባችሁ በኋላ በተከታዮቹ ግጥሞች ውስጥ ያሉትን ዘይቤዎች ነቅሳችሁ በማወጣት አጭር ማብራሪያ ስጡ።

- ምሳሌ፣** ኪነት ለዛው ነጣ
- ቅኔ ውበት አጣ
- የሰቆቃ ሳቂን
- የጠኔ ቁንጣኔን
- ሊነግረኝ ሲቃጣ

(ብርሃኑ ገበየሁ፣ የአማርኛ ስነግጥም፣ 1999፣158)

ማብራሪያ፡ በዚህ ግጥም አያዎ ዘይቤ “የሰቆቃ ሳቂን ፣ የጠኔ ቁንጣኔን” በሚሉ መስመሮች ሰፍሯል። ሰቆቃና ሳቂ፣ ጠኔና ቁንጣን በቁማቸው ተቃራኒ ፍችን ይሰጣሉ። ሰቆቃ የደረሰበት ሰው ከፊቱ ሀዘን እንጂ ሳቂ አይጠበቅም፤ ጠኔ የያዘውም በረሃብ እንጂ በቁንጣን አይሰቃይም። ታዲያ ገጣሚው ማስተላለፍ የፈለገው መልእክት ምንድን ነው? ስንል፣ የግጥሙ ገፀ ባህሪ፣ ተሰቃይቼ ተሳቅቄ እየኖርኩ እንደተደሰትኩ፣ ተርቤ በጠኔ የተሰቃየሁ ያለልክ እንደጠገብኩ መስዬ የምኖረውን ችግርተኛ ቅኔ (ግጥም) ይህንን “መጥገቤን” ለኔው ሊነግረኝ ይፈልጋል፤ በማለት “ለዛ አትጣ” ይለዋል።

1. ዓለምን መውቀሱ፣
ይቅርብን ተነቅሏል፣
ሰው ሲስቅ ማልቀሱ፣
መሆኑ ተጽፏል።
2. ዓለም ሌላ ሆና
ፍጥረቱ አታላይ
በክፋት ጎዳና
ተስማሙበት ወይ?

(ከበዳ ሚካኤል፣ የቅኔውብት፣ 1999፣82-83)

3. ጥሬ ጨው

መስለውኝ ነበረ፤
 የበቁ የነቁ
 ያወቁ የረቀቁ
 የሰው ፍጡሮች፤
 ለካ እነሱ ናቸው፤
 ጥሬ ጨው...ጥሬ ጨው
 ጥሬ ጨዋዎች፤
 መፈጨት-መሰለቅ-መደለዝ-መወቀጥ-
 መታሸት - መቀየጥ
 ገና እሚቀራቸው፤
 'እኔ የለሁበትም!'
 ዘወትር ቋንቋቸው።

በገለልተኛ ጨዋታ ምሁራን ላይ የተገጠመ

(ደበበ ሰይፍ፣ የብርሃን ፍቅር፣ 1980፣ 72)

፩. በቡድን ሆናችሁ በሚከተሉት የመወደድ ጥያቄዎች ላይ ሐሳብ ተሰዋወጡ፤ የደረሳችሁበትንም በመሪዎችህ አማካኝነት ለክፍል ንደኛቻችሁ አቅርቡ።

1. ቅኔ ምንድን ነው?
2. ቅኔን እንዴት እንፈታለን?
3. በቅኔ ውስጥ ህብረ-ቃል፣ ስምና ወርቅ የሚሉት ቃላት የያዟቸው ጽንሰ ሐሳቦች ምንድን ናቸው?

፪. ከዚህ በታች ስቀረቡት ቅኔዎች ኅብረቃላቱን ካወጣችሁ በኋላ የሰውንና የወርቁን ፍች ዳፍ።

ምሳሌ፣ በሞቃት አገር የሚኖር
 ብርዱን ዝናቡን አይደፍር
 ጥሩ ምክንያት ሆነልህ
 ክረምቱስ እያልክ ቀረህ።

(አምላክ ስሐበ፣ ህብረት ምሳሌ፣ 1982፣ 11)

ሀብረ ቃል = ክረምቱስ እያልክ

ሰም = በሞቃት አየር በመኖርህና እዚህ ክረምት በመሆኑ ብርዱንና ዝናቡን አመካኝተህ እዚያው አለህበት ቀረህ።

ወርቅ = አንተ እዚያው ወሬ እያቀበልህ ቀረህ።

- ሀ. ወየው ዳኛ አግኝቶ ዠማን የከሰሰው ደሞሳ መድረቁ እንዳልወሰደ ሰው።
- ለ. አደባባይ ቆሞ አበጀሁ ቢላችሁ፤ ይህን ባለ ጊዜ ምን ትሉታላችሁ።
- ሐ. ሁሉም መሳቂያ ነው ጊዜውን ሲስት፤ ብትር ቀን አያምርም ለሚመለከት።
- መ. አወይ ባለጌነት እግዜርን ማማረር፤ ሌላ ሰው ይመስል እናት አለማፈር
- ሠ. ሙያችሁን ሁሉ መርምረን አውቀናል፤ ቢሆን ጠላችሁን በጣም አድንቀናል።

© MOE, FDK Ethiopia
Not to be republished

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ፣ አንድ ጽሑፍ የቋንቋ ሰዛ እንዲኖረው የሚያደርጉ ጉዳዮችን ተመልክተናል። በዚህ መሠረት፣ የቋንቋ ሰዛ በማስገኘት በኩል ልዩ ልዩ የቃላት ግጥሚያዎች እንዲሁ የሰመረና የደመቀ አገላለጽን እውን እንደሚያደርጉ ዘይቤዎችን ፈሰጠዊና ምሳሌያዊ ንግግሮችን ስም ለስም አገላለጾችን በማንሳት ተወያይተናል። ስቋንቋ ሰዛን የሚሰጡ ሀረጎችን አባባሎችንና ዓረፍተነገሮችን ከጽሑፍና ከንግግር ውስጥ እየመዘዘን ሰዛን እንዲሁ እንዳስገኙ አብራርተናል። በተጨማሪም ዘይቤዎችን መተርጎምና በጽሑፍ ውስጥ መጠቀም ችለናል።

በሌላ በኩል፣ አንድ የተነገረ ወይም የተጻፈ ሀሣብ፣ ሁለትና ከሁለት በላይ ትርጉም ኖሮት ተጣምሮ አንድ ሀሣብ ለመግለጽ የዋሰ እንደሆነ፣ ቅኔ እንደሚሰኝ ተረድተናል። ስለ ቅኔ አፈታት ዘዴ ባዩንበት ክፍልም፣ የቀረቡልንን ቅኔዎች በሰምና ወርቅ በመለየት ፍቻቸውን እንዲሁ ማብራራት እንደሚቻል አይተን ሰምና ወርቅ ፍቻ ሰጥተናል። በተጨማሪም፣ ከጽሑፍና ከንግግር ውስጥ አስፈላጊና የማይስፈልጉ ሐሳቦችን ስይቸ የማይስፈልጉትን ማስወገድ የሚቻልበትን ስልት አውቀናል። የማስታወሻ አወሳሰድ ስልቶችን በሚመሰክትም (ቀጥተኛ-ጥቅስ ግሰ-ገሰጻና ጭምቃሳብ) ተጠቅመን ከጽሑፍና ከንግግር መረጃዎችን በመውሰድ ስክፍል ያደኛቸውን በጽሑፍ አቅርብናል።

© MoE, FDI
 Not to be republished

የክስሳ ፕደቄዎች

፩. ከሚከተሉት ርዕሶች አንዱን መርጧችሁ በሁለት መቶ ሃምሳ ቃላት ድርሰት ዳፉ። ስሐሳባችሁ ማጉዎ በተስደ ተምሳሌታዊና አደዎ ዘይቤዎችን ተጠቀሙ።

1. ዕውቀት
2. የበዓል ዋዜማ
3. ስኔና ገበሬ

፪. መዳሕፍትን በማንበብና ሰዎችን በመጠየቅ አምስት አምስት ቅኔዎችን ከሰበሰባችሁ በኋላ፡-

- ሀ. ሀብሬ ቃላቸውን ለዩ።
- ለ. ሰምና ወርቅ ፍቻቸውን ተንትኑ።

፫. ከመዳሕፍት፣ ከጋዜጦች፣ ከመጽሐፎች... በአንድ ርዕሰ ጉዳይ ላይ የተዳፈ ሰዛ ያለው አንድ ጽሑፍ አንብቡና ፍሬ ነገሮችን ማስታወሻ ያዙ፤ ከጽሑፉ ውስጥ አስፈላጊና አሳስፈላጊ የሆኑ ሐሳቦችን በመለየት በሚከተለው ሰንበረዥ አቅርቡ።

ያነበባችሁት ጽሑፍ ርዕስ	የጽሑፉ አስፈላጊ ሐሳቦች	የጽሑፉ አሳስፈላጊ ሐሳቦች

፬. ከዚህ በላይ በተራ ቁጥር 3 ያነበባችሁት ጽሑፍ ሰዛ ባላቸው አገላለጾች መጠቀሙን በምሳሌ አስደግፋችሁ አብራሩ።

የግንዛቤ ማመሳከሪያ ቅጽ

፩. ቀጥሎ በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ምን ያህል እንደተረዳችሁ የምታመሳክሩበት ሰንጠረዥ ቀርቧል። በዚህ መሠረት፣ በእያንዳንዱ የማመሳከሪያ ነጥብ ትይዩ ስለመረዳታችሁ እርግጠኛ ከሆናችሁ የ (v)፣ እርግጠኛ ካልሆናችሁ የ(?)፣ ሙሉ ስሙስ ካልተረዳችሁ ደግሞ የ(X) ምልክት በማድረግ ሰንጠረዥን አሟሉ።

ተ. ቁ	የማመሳከሪያ ነጥቦች	(v)	(?)	(X)
1	የቀረበውን ጽሑፍ አንብቤ ተረድቻለሁ።			
2	አንድ ጽሑፍ “የቋንቋ ሰዓ አሰው” የሚያሰኙትን ነጥቦች ገልጫለሁ።			
3	እምራያዊና ፍካሬያዊ ቃላትን በተስማሚ ፍቻቸው ማዛመድ ችያለሁ።			
4	የደምፅ መጥበቅና መሳሳት፣ መርዘምና ማጠር ባህሪ ያላቸውን ቃላት፣ በትክክል ሰይፍ ፍቺ ሰጥቻለሁ፣ ፍቻቸውን የሚያመለክት አረፍተ-ነገር መስርቻለሁ።			
5	ለቃላት መዝገብቃላዊ ፍቺ ሰጥቼ በዋናው ቃል አረፍተነገር መስርቻለሁ።			
6	ካዳመጥኩት የሕዝባዊ ስብስብ ንግግር ውስጥ፣ ሰንግግረ ሰዓ የሰጡትን ቃላት፣ ሐረጎች፣ አባባሎችንና አረፍተነገሮችን ሰይፍ ገልጫለሁ።			
7	ካዳመጥኩት ወይም ካነበብኩት ውስጥ “አስፈላጊና የማያስፈልጉ ሃሳቦችን ይዘዋል” የምላቸውን አረፍተ ነገሮች ሰይፍ ጽፎያለሁ።			
8	በቋንቋ ሰዓ ዙሪያ ከተሰደደ ምንጮች የሰበሰብኩትን ሃሳብ በክፍል ውስጥ አንብቤያለሁ።			
9	ከተሰጠኝ ጽሑፍ ውስጥ፣ ዘይቤዎችን በተሰይም ተምሳሌትና አያዎን ሰይፍ፣ በማውጣት ተገልግደታለሁ።			
10	የተሰደደ መልዳዎችን፣ መመሪያ ተክትዬ ሰርቻለሁ።			

፪. ከዚህ በላይ በሰንጠረዥ የ(?) እና የ(X) ምልክት ያደረጋችሁባቸውን ነጥቦች በሚገባ እስክትረዱቸው ድረስ፣ የምዕራፉን ትምህርት ደጋግማችሁ ከልሱ።

© MoE, FDR
Not to be reproduced